

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2021.03.037>

УДК 332.1:338.2

І.З. СТОРОНЯНСЬКА, д-р екон. наук, проф., заступник директора
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долишнього НАН України», м. Львів, Україна

orcid.org/0000-0002-0237-1409

Л.Я. БЕНОВСЬКА, канд. екон. наук, старш. дослідник, старш. наук. співроб.
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долишнього НАН України», м. Львів, Україна

orcid.org/0000-0002-6987-5724

БІЗНЕС-КЛІМАТ РЕГІОНУ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Ключові слова: бізнес середовище, рейтинг, регіон, місцеві податки, економічне зростання.

Проведено аналіз оцінювання стану бізнес-середовища України за різними світовими рейтингами та порівняльну оцінку з бізнес-середовищем інших держав. Виокремлено ризики для розвитку бізнес-середовища в Україні. Аналіз регіональних особливостей якості бізнес-середовища в Україні свідчить про позитивні зрушення в усіх регіонах за легкістю реєстрації підприємства, оформленням земельної ділянки, приєднання до електромереж та складнощі зі сплатою місцевих податків та розвитком електронних сервісів. Проведено оцінювання залежності між якістю бізнес-середовища в регіонах України та темпами росту валового регіонального продукту (ВРП).

Вступ. Упродовж 30-річного періоду розвитку України як незалежної держави одним з цільових пріоритетів було формування сприятливого бізнес-клімату як безумовної передумови забезпечення стійкого економічного зростання держави та її регіонів. Саме на досягнення цієї цілі спрямована більшість реформ, які перманентно реалізуються в нашій державі. Однак говорити про результативність таких реформ та створення в Україні середовища, яке б стимулювало підприємницьку активність і активний притік інвестицій в економіку, зарано. Адже в країні і надалі невирішеними залишаються питання беззаперечного верховенства права, повноцінної дерегуляції, захисту прав власності тощо. Результатом стала втрата промислового та енергетичного потенціалу, низький рівень розвитку інфраструктури, низька продуктивність праці, а також наднизька ефективність більшості економічних і політичних інститутів.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми розвитку підприємницької діяльності розглядаються в працях багатьох учених, зокрема: питання впливу бізнес-клімату на конкурентоспроможність регіонів у пра-

Цитування: Сторонянська І.З., Беновська Л.Я. Бізнес-клімат регіону як чинник забезпечення стійкого економічного зростання. *Економіка та право*. 2021, № 3. С. 37–46. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2021.03.037>

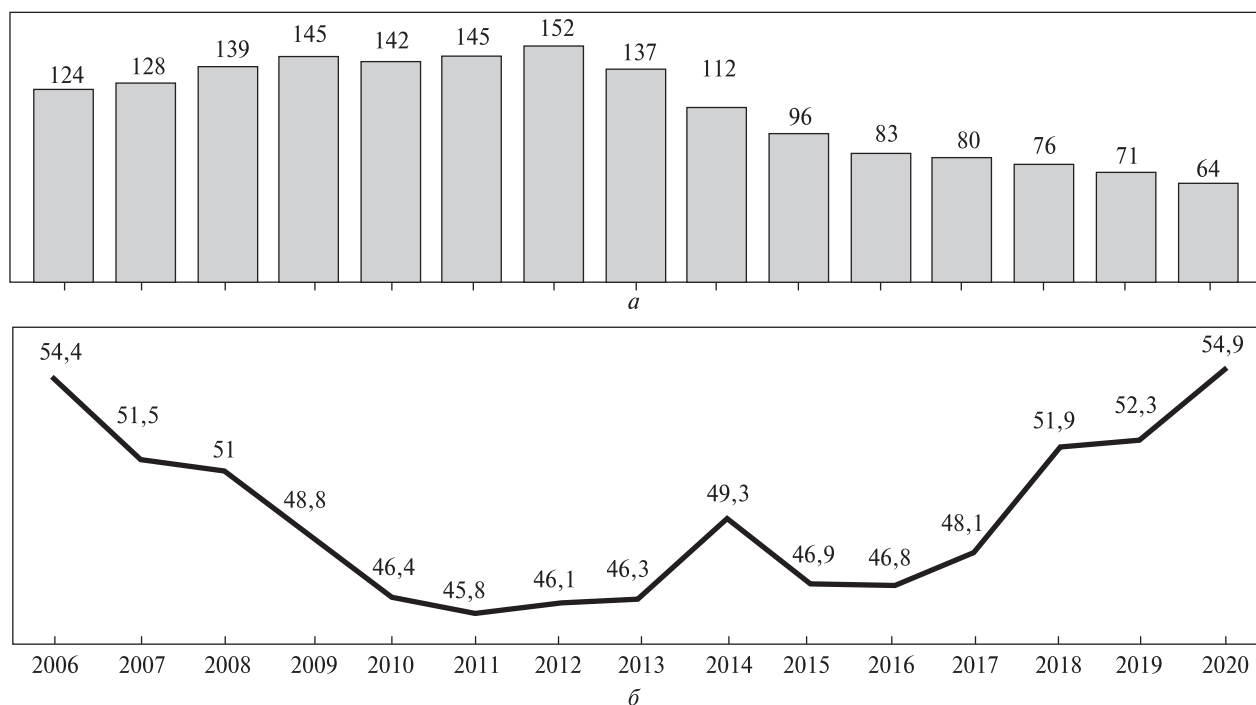

Рис. 1. Динаміка місця України у світових рейтингах *Doing Business* (а) та *Economic Freedom Index* (б), 2006—2020 рр. Побудовано авторами на основі [5, 6]

цях О. Гальцової та М. Дмитриченко [1], аналіз рейтингів *Doing Business* та впливу інтеграційних процесів на розвиток підприємництва у працях М. Пономарьової та Є. Кривошеї [2], інвестиційного клімату в Україні з позиції внутрішніх інвесторів і міжнародних рейтингових організацій — І. Крамаренко та Л. Козаченко [3]. Дослідженням фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення (унікнення) від оподаткування в Україні присвячені праці В. Дубровський, В. Черкашин та О. Гетман [4, 5]. Проте поглиблених досліджень потребують питання регіональних особливостей бізнес-середовища та його впливу на економічне зростання регіонів.

Метою статті є оцінка бізнес-середовища регіонів України в контексті її впливу на економічне зростання.

Виклад основного матеріалу. Для оцінки стану бізнес-середовища України варто його порівнювати з бізнес-середовищем інших держав. Світові дослідницькі центри розраховують рейтинги, які дають можливість провести бенчмаркетинг якості бізнес-клімату. Для цілей цього дослідження вважаємо за доцільне розглянути місце України та його динаміку в рейтингах *Doing Business* та *Economic Freedom Index*.

*Doing Business*¹ — це рейтинг, який дає можливість оцінити легкість ведення бізнесу в країні. У ході створення рейтингу до уваги беруться не лише нормативно-правові акти, ухвалені країною протягом року. Важливе місце посідають ще й висновки підприємців про реальну дію законодавчих змін. Вагомість цього рейтингу зумовлена тим, що він впливає на рішення бізнесменів щодо доцільності інвестицій у країну.

Україна за останні роки суттєво покращила свої позиції у рейтингу легкості ведення бізнесу. 2006 р. Україна посідала 124 місце в рейтингу, і далі її позиції тільки погіршувалися. Поліпшення почалося після 2013 р. Зараз Україна посідає 64 рядок (рис. 1), поліпшивши показники за шістьма індикаторами. Найбільший прогрес був із захисту міноритарних акціонерів і в отриманні дозволу на будівництво.

¹ *Doing Business* щорічно складає Світовий банк, кожну країну оцінюють за десятьма індикаторами: реєстрація підприємств, отримання дозволів на будівництво, підключення до системи електропостачання, реєстрація власності, отримання кредитів, захист міноритарних інвесторів, оподаткування, міжнародна торгівля, виконання контрактів, вирішення неплатоспроможності.

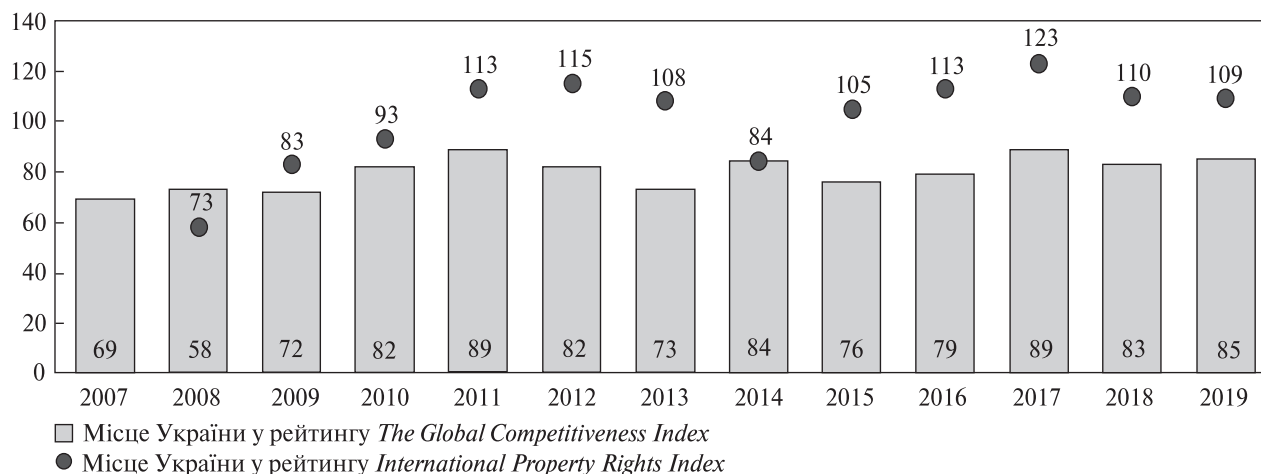

Рис. 2. Динаміка Індексу глобальної конкурентоспроможності України та Міжнародного індексу прав власності України, 2006—2019 рр. Побудовано авторами на основі [7, 8]

Індекс економічної свободи (*Economic Freedom Index*)² базується на десятих індексах, які оцінюються за шкалою від 0 до 100, водночас показник 100 відповідає максимальній свободі: свобода бізнесу, свобода торгівлі, податкова свобода, державні витрати, грошова свобода, свобода інвестицій, фінансова свобода, захист прав власності, свобода від корупції та свобода трудових стосунків. За підсумками 2019 р. Україна піднялась на 13 позицій у рейтингу економічної свободи та посіла 134 місце із 180. Зазначається, що Україна входить до категорії країн «переважно невольні» та посідає останнє 45 місце у європейському регіоні. Загальний бал України — 54,9 (значно нижчий за середні регіональні та світові показники).

Але в європейському регіоні, як його визначено в дослідженні (що дещо відрізняється від географічних меж Європи), Україна все одно лишилася на останньому місці — 45 місце з 45, і її показник значно нижчий від розвинутих країн.

Одним з найкомплексніших рейтингів, які дають можливість говорити про рівень досягнутих результатів соціально-економічного розвитку країни, є рейтинг за Індексом глобальної конкурентоспроможності (*The Global Competitiveness Index*)³. На противагу позитив-

ній динаміці України в рейтингах легкості ведення бізнесу результати України за рівнем конкурентоспроможності не такі високі. У 2019 р. Україна посіла 85 місце в рейтингу серед 141 країни світу, що погіршило позицію країни в рейтингу на дві позиції за рахунок макроекономічної стабільності (-2,0), якості інститутів (-1,6) та динамічності бізнесу (-1,9), опустившись до показника трирічної давнини. За всі роки Україна, беручи участь у рейтингу, не піднімалася вище 68 місця зі 130 країн у 2007 р. (рис. 2).

Поглиблений аналіз складових Індексу глобальної конкурентоспроможності України дає змогу говорити про негативні тенденції у таких сферах, як стан фінансової системи, показник здоров'я, кредитування приватного сектору. Водночас позитивні зрушення відзначаються у впровадженні інформаційно-комунікаційних технологій, підвищені внутрішньої конкуренції та конкуренції на ринку послуг, диспозитивному впливі податків та субсидій на конкуренцію.

Бізнес-середовище дуже чутливе до порушення прав власності. У цьому контексті варто звернутись до Міжнародного індексу прав власності (*International Property Rights Index*). Зазначений індекс демонструє дуже подібну динаміку до Індексу глобальної конкурентоспроможності (коефіцієнт кореляції між цими

² Індекс економічної свободи (англ. *The Index of Economic Freedom*) — показник, який щорічно розраховується *Wall Street Journal* і *Heritage Foundation* для більшості країн світу з 1995 року. У рейтингу 2020 р. оцінювалися 178 країн.

³ Індекс глобальної конкурентоспроможності для України розраховується Всесвітнім економічним фо-

румом з 1996 р. У ньому охоплено 141 країну світу. Оцінювання здійснюється за 12 основними компонентами, що формують конкурентоспроможність країни, які визначаються на підставі 114 економічних індикаторів.

Таблиця 1. Ризики та можливості розвитку підприємницького середовища в Україні (на основі аналізу міжнародних рейтингів ведення бізнесу)

Рейтинг	Місце України в рейтингу / загальна кількість країн в рейтингу	Ризики розвитку бізнес-середовища	Можливості розвитку бізнес-середовища	Країни, що розташовані поряд з Україною в рейтингу
Індекс легкості ведення бізнесу (Doing Business)	64/190	Ліквідація підприємства, підключення до електромереж, захист прав інвесторів	Легкість реєстрації підприємства, отримання дозволів на будівництво, міжнародна торгівля	Італія, Мексика, Болгарія, Індія, Колумбія, Узбекистан, В'єтнам
Індекс економічної свободи (Economic Freedom Index)	134/180	Фінансова свобода, свобода інвестування, неефективність судової системи, захист прав власності, свобода бізнесу, монетарна свобода	Фіскальний клімат, податкове навантаження, свобода торгівлі	Монголія, Туніс, Лаос, Кенія, Бенін, Пакистан, Афганістан, Непал, Єгипет, Бразилія
Індексу глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index)	85/141	Розвиток фінансового ринку, макроекономічна стабільність, якість інститутів, охорона здоров'я, початкова освіта	Вища освіта, професійна підготовка, розмір ринку	Ямайка, Албанія, Аргентина, Шрі Ланка, Молдова, Туніс, Ліван, Алжир
Міжнародний індекс прав власності (International Property Rights Index)	109/129	Політична стабільність, судова незалежність, контроль корупції, захист авторських прав та прав власності	Реєстрація власності, патентний захист	Ліберія, Іран, Парагвай, Албанія, Алжир, Ефіопія, Ліван, Нікарагуа, Камерун, Молдова

Джерело: побудовано авторами на основі [6, 7, 8].

індексами становить 0,73). Це дає можливість говорити, що рівень конкурентоспроможності України у світі значною мірою залежить від розвитку системи захисту прав власності. Станом на 2019 р. Україна посідала лише 109 місце із 129 країн (див. рис. 2). Найбільші проблеми в Україні маємо із показниками стабільності правового та політичного середовища, незалежності судової влади та контролю над корупцією.

Отже, можемо говорити про існування тенденції до покращення бізнес-середовища в країні впродовж останніх років, яке водночас ще не стало результатом підвищення конкурентоспроможності України у міжнародному вимірі. Водночас найпроблемнішими ланками бізнес-середовища залишаються: низький рівень захисту інтелектуальної власності та майна суб'єктів господарювання, неефективність судової системи в Україні, низький рівень фінансової та інвестиційної свободи бізнесу, недоступність кредитних ресурсів для

започаткування та ведення підприємницької діяльності тощо.

Проведений порівняльний аналіз складових міжнародних рейтингів дав змогу виокремити низку ризиків для розвитку бізнес-середовища в Україні (табл. 1).

Для виявлення регіональних особливостей якості бізнес-середовища в Україні скористаємось результатами дослідження Офісу ефективного регулювання⁴ *Regional Doing Business*, який презентує дослідження умов ведення бізнесу в регіонах і містах України. Рейтинг *Regional Doing Business*⁵ визначається за сумою балів, набраною регіоном / обласним центром у шести компонентах: започаткування бізнесу, сплата місцевих податків, оформлення зе-

⁴ Офіс ефективного регулювання (*Better Regulation Delivery Office*) — незалежний експертно-аналітичний центр, який фінансується міжнародними донорами, насамперед Європейським Союзом в рамках проекту *FORBIZ* та Ініціативи *EU4Business*.

⁵ URL:<https://rdb.brdo.com.ua>

Таблиця 2. Регіони України за рейтингом *Regional Doing Business* – 2020

Рейтинг	Регіон / область	Динаміка, 2020 до 2018 р. *	Загальна кількість балів	Створення підприємства	Одержання дозволів на будівництво	Оформлення земельної ділянки	Приєднання до електромереж	Сплата місцевих податків	Е-сервіси
1	Житомирська	2	356	79	51	73	75	50	28
2	Чернігівська	4	348	75	74	75	51	41	32
3	м. Київ	1	341	77	64	68	46	39	47
4	Рівненська	3	340	76	61	44	66	61	32
5	Івано-Франківська	-4	338	80	55	63	67	32	41
6	Вінницька	-4	338	71	64	70	63	41	29
7	Волинська	1	335	75	63	59	71	44	23
8	Львівська	-3	331	73	58	63	60	36	41
9	Дніпропетровська	3	330	73	58	68	52	30	49
10	Донецька	-1	329	76	56	57	61	53	26
11	Сумська	4	328	74	50	79	53	40	32
12	Полтавська	1	326	78	47	68	70	40	23
13–14	Запорізька	10	325	76	53	64	55	36	41
13–14	Тернопільська	-2	325	74	46	40	74	45	46
15	Кіровоградська	-5	323	68	54	58	65	49	29
16	Закарпатська	3	321	79	54	48	64	44	32
17	Черкаська	0	320	64	64	75	52	42	23
18	Одеська	4	317	77	56	58	51	46	29
19	Чернівецька	6	316	82	46	77	43	42	26
20–21	Київська	-1	314	68	52	63	54	36	41
20–21	Луганська	3	314	78	44	77	51	32	32
22	Харківська	-1	313	68	52	59	54	45	35
23	Херсонська	-5	310	72	57	47	57	42	35
24	Хмельницька	-8	304	66	40	48	59	44	47
25	Миколаївська	-11	303	66	53	58	56	38	32

Джерело: складено на основі *Regional Doing Business* – 2020, <https://rdb.brdo.com.ua/> [6, 5].

мельної ділянки, приєднання до електромереж, одержання дозволів на будівництво та електронні сервіси⁶. Оцінювання проводилося за адаптованою методологією Світового банку на основі опитування українських підприємств з усіх регіонів України.

Аналіз компонентної структури рейтингу *Regional Doing Business* – 2020 (табл. 2) свідчить про позитивні зрушення в усіх регіонах України за легкістю реєстрації підприємства (оцінка від 64 до 80 балів за можливих 100), а також за оформленням земельної ділянки та приєднання до електромереж (однак щодо двох останніх складових в певних регіонах підприємці ще відчувають проблеми у цих сферах).

⁶ За кожною складовою регіон може максимально набрати 100 балів. Отже, максимально можлива кількість набраних балів – 600.

Найскладніша ситуація склалась в регіонах із сплатою місцевих податків та розвитком електронних сервісів. Практично усі регіони отримали від підприємців незадовільну оцінку за функціонування цих сфер. Компонент «Сплата місцевих податків» вимірює тягар, що накладається на бізнес місцевими податками, а також відкритість даних про вказані податки (наявність інформації на сайтах місцевих рад). Незадовільна оцінка підприємцями цієї компоненти може свідчити про те, що місцеві ради намагаються встановити максимально можливі ставки місцевих податків з метою наповнення місцевих бюджетів, що негативно позначається на локальному бізнес-кліматі.

Окремо зупинимось на оцінці взаємозалежності між якістю бізнес-середовища в регіонах України та темпами росту ВРП як результатним показником економічної діяльності. Про-

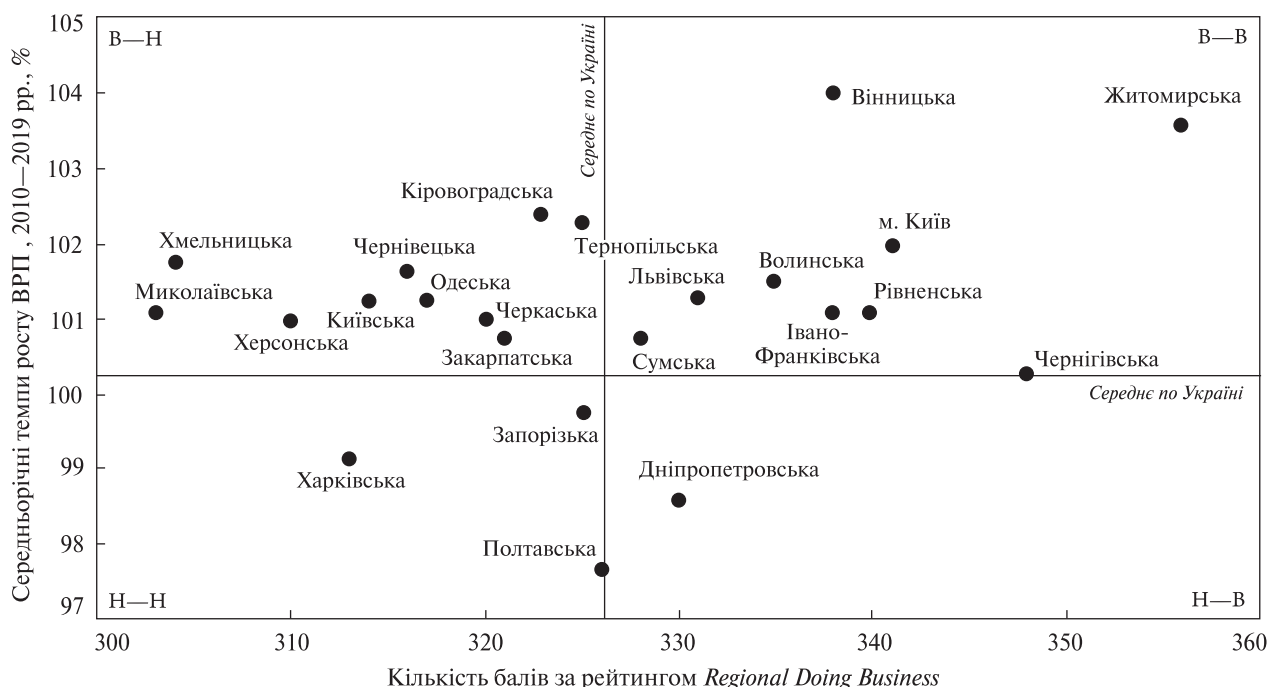

Рис. 3. Залежність між темпами росту ВРП та якістю бізнес-середовища в регіонах України. Джерело: розрахунки авторів за даними <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ведене оцінювання (рис. 3) дає змогу виокремити чотири групи регіонів:

1. *Високі темпи росту ВРП — висока якість бізнес середовища (В — В)*. До цієї групи потрапили лідери за темпами розвитку: Житомирська, Вінницька, Волинська області, м. Київ та інші. Це свідчить про те, що їхній розвиток супроводжується покращенням локального бізнес-клімату (або навпаки, сприятливий бізнес клімат забезпечує вищі середнього темпи економічного зростання цих регіонів). Однак таких регіонів лише вісім! Варто зазначити, що більшість з них покращила свої позиції порівняно з 2018 р.

2. *Високі темпи росту ВРП — низька якість бізнес-середовища (В — Н)*. Ця група регіонів є найчисельнішою. Позитивні темпи росту областей цієї групи забезпечуються аж ніяк не покращенням підприємницького середовища. Більшість регіонів у цій групі є аутсайдерами як за його якістю, так і за втратою рейтингових позицій.

3. *Низькі темпи росту ВРП — висока якість бізнес-середовища (Н — В)*. За результатами аналізу, лише 1 область — Дніпропетровська — увійшла у цю групу. Дніпропетровська область 2020 р. посіла дев'яту сходинку рейтингу легкості ведення бізнесу, покращивши свій результат на три позиції. Тобто регіон поступово

формує сприятливе бізнес середовище, розвиваючи малий та середній бізнес, однак на даному етапі їхня діяльність не дає змоги покрити втрати промислового потенціалу.

4. *Низькі темпи росту ВРП — низька якість бізнес середовища (Н — Н)*. Ця група охоплює трьох лідерів за економічним потенціалом — Запорізьку, Полтавську та Харківську області, економіки яких характеризуються втратою позицій упродовж останнього десятиліття. Водночас такі низькі позиції за якістю бізнес-середовища дають змогу робити висновок, що ці регіони, які завжди орієнтувались на великі підприємства промислового сектору, досі не зуміли переорієнтуватись на підтримку підприємництва та стимулювання підприємницької активності. Хоча варто відзначити позитивну динаміку підвищення якості бізнес-середовища Запорізької області. Це дало їй можливість піднятися на десять позицій в рейтингу 2020 р.

Економічна теорія окреслює широке коло індикаторів ефективності бізнес-середовища як визначальної умови забезпечення економічного зростання, значна частина яких є взаємопов'язаними. На нашу думку, одним з найкомплексніших є відношення загальнодержавних видатків у відсотках до ВВП країни, яке дає змогу оцінити частку економіки,

що перерозподіляється через державний бюджет. Чим вища така частка, тим вищим є рівень втручання держави в бізнес. Водночас для різних груп країн визначено оптимальні значення цього індикатора, за якого забезпечується найбільше економічне зростання. Зважаючи на рівень розвитку інституційного середовища в Україні, рекомендованим для нашої країни значенням співвідношення загальнодержавних видатків до ВВП є 0,33—0,35. Хоча рівень даного індикатора за останні роки в Україні скоротився з майже 50 % від ВВП 2014 р. до 40 % 2019 р. (і зріс у кризовий 2020 р.), це значення ще далеке від оптимального [9, 10].

Не менш важливим індикатором якості бізнес-клімату є рівень тіньової економіки. Тіньова економіка, зокрема схеми мінімізації податку на додану вартість (ПДВ), сірий імпорт, контрабанда, схеми із несплатою податків під час користування с/г землею та інші — суттєво викривляють конкуренцію та призводять до недонадходжень до держбюджету у 250—300 млрд гривень на рік [4, 11]. Окрім цього, недосконалість підприємницького клімату вже сьогодні призвела до монополізації цілих секторів української економіки, що створює загрози для економічного зростання держави та її регіонів. Це стало можливим через неефективну державну політику у даному напрямі. Держава практично самоусунулась від проблеми монополізації економіки та оцінки впливу окремих монополій на економічну безпеку країни. До того ж упродовж останніх років було зростання частки державних банків у банківському секторі, які займають панівне становище у банківському секторі із часткою більше 50 %.

Подальше поглиблення означених проблем практично унеможливує досягнення макроекономічної стійкості та гнучкості економічної політики регіонів і держави у фінансово-економічних кризах, а отже, і досягнення активного економічного зростання регіонів загалом.

З метою виявлення тих факторів розвитку бізнес-середовища, які мають найбільший вплив на економічне зростання регіонів України, в дослідженні використано кореляційний аналіз, який дає можливість встановити силу впливу на окремих факторів на показник результату. Аналіз проведено на основі статичних та динамічних рядів. Статистичним показником обрано ВРП на 1 особу, а за дина-

мічний показник взято середньорічні темпи зростання ВРП на 1 особу. Для аналізу взято два періоди: 2010—2019 рр. та 2020 р. Це дасть змогу порівняти вплив окремих факторів у десятирічному періоді та в умовах розгортання економічної кризи, спричиненої коронавірусом. Отримані результати представлені у табл. 3.

Проведене дослідження дало змогу отримати такі висновки:

1. Взаємозалежність між статичними показниками регіонального зростання та розвитку бізнес-середовища в регіонах є суттєво сильнішою, аніж між динамічними. Для прикладу, дуже тісний зв'язок між обсягом прямих іноземних інвестицій, залучених в регіон, та ВРП регіонів у 2019 та 2020 рр. не супроводжується наявністю такого ж зв'язку за темпами зростання цих показників, що пояснюється суттєвою диференціацією розвитку регіонів упродовж останніх десяти років. Водночас така диференціація зумовлена як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками.

2. Економічне зростання регіонів у 2019 р. демонструє сильну залежність із такими факторами: кількість зайнятих в регіонах, кількість юридичних осіб, середньомісячна заробітна плата, обсяг прямих іноземних інвестицій. Не зважаючи на особливі умови ведення господарської діяльності, в яких змушений був функціонувати бізнес 2020 р., суттєвої відмінності в основних факторах економічного зростання не встановлено. Тож можемо говорити про достатньо значну інерційність розвитку регіональних економічних систем.

3. Слід наголосити на відсутності стійкого зв'язку між ВРП та неформальною зайнятістю. Це підтверджує тезу про негативний вплив тіньової економіки на економічне зростання регіонів (або, як мінімум, відсутність такого впливу). Суб'єкти «сірої» економіки першочергово спрямовані на уникнення оподаткування власної діяльності (або її мінімізації), що негативно впливає далі на можливості бюджетного фінансування певних проєктів в регіонах і, як наслідок, не сприяє економічному розвитку регіонів.

4. Від'ємне значення коефіцієнта кореляції між зростанням заробітної плати в регіонах та обсягами ВРП у 2020 р. зумовлене зростанням зарплати (зокрема у бюджетному секторі), яке відбувалось на тлі падіння ВРП.

5. На увагу також заслуговує факт прямого стійкого зв'язку між обсягами ВРП на 1 особу у 2019 р. та кількістю виявлених злочинів в регіонах, що пояснюється не найкращою ситуацією зі злочинністю у найрозвинутіших промислових регіонах країни.

Водночас має місце стійка обернена залежність між показниками середньорічного зростання ВРП у 2010—2019 рр. та середньорічним темпом зниження виявлених злочинів в регіонах і середньорічним темпом росту кількості

зайнятих в регіонах. Тобто регіони, які динамічно розвиваються і нарощують економічну спроможність, характеризуються покращенням стану злочинності та зростанням можливості офіційного працевлаштування для їхніх мешканців.

Висновки. Отже, базуючись на світових економічних рейтингах, можемо говорити, що реформи, які реалізуються в Україні, результували у покращення бізнес-клімату в державі. Однак досягнуті результати поки що не

Таблиця 3. Оцінка взаємозв'язку факторів розвитку бізнес-середовища та рівнем ВРП: регіональний вимір, 2010—2019 рр. та 2020 р.

Показник	ВРП на 1 особу, 2019	Середньорічні темпи росту ВРП за 2010—2019 рр.	Показник	ВРП на 1 особу, 2020	Темп росту ВРП, 2020 до 2019 р.
Кількість зайнятих у регіонах, тис. осіб, 2019	0,645		Кількість зайнятих в регіонах, тис. осіб, 2020	0,648	
Рівень зайнятості в регіонах, %, 2019	0,373		Рівень зайнятості в регіонах, %, 2020	0,420	
Середньорічний темп росту кількості зайнятих у регіонах	0,321	0,876	Ріст кількості зайнятих в регіонах	0,536	-0,101
Неформально зайняте населення в регіонах, тис. осіб, 2019	0,133		Неформально зайняте населення в регіонах, тис. осіб, 2020	0,111	
Середньорічний темп зростання кількості неформально зайнятих в регіонах	0,078	0,116	Темп зростання кількості неформально зайнятих в регіонах	-0,009	-0,364
Співвідношення формально та неформально зайнятого населення в регіонах, 2019	0,489		Співвідношення формально та неформально зайнятого населення в регіонах, 2020	0,414	
Середньомісячна заробітна плата в регіонах, грн, 2019	0,840		Середньомісячна заробітна плата в регіонах, грн, 2020	0,831	
Середньорічний темп зростання заробітної плати в регіонах		0,435	Зростання заробітної плати в регіонах	-0,482	0,114
ППІ в регіонах, млн дол., станом на 01.01.2019	0,922		ППІ в регіонах, млн дол., станом на 01.01.2020	0,923	
ППІ на 1 особу в регіонах, дол. США, станом на 01.01.2019	0,939		ППІ на 1 особу в регіонах, дол. США, станом на 01.01.2020	0,943	
Середньорічні темпи приросту ППІ в регіонах	-0,001	0,206	Темпи приросту ППІ в регіонах, 2020 до 2019 р.	0,041	
Кількість юридичних осіб в регіонах, 2019	0,888		Кількість юридичних осіб в регіонах, 2020	0,699	-0,092
Кількість юридичних осіб на 10 тис. населення в регіонах, 2019	0,923		Кількість юридичних осіб на 10 тис. населення в регіонах, 2020	0,774	
Середньорічний темп росту кількості юридичних осіб в регіонах	0,712	0,532	Ріст кількості юридичних осіб в регіонах	0,692	0,044
Кількість виявлених злочинів в регіонах, випадків, 2019	0,795		Кількість фізичних осіб, 2020	0,699	
Середньорічний темп росту виявлених злочинів в регіонах	0,183	-0,742	Кількість фізичних осіб на 10 тис. населення, 2020	0,774	

Джерело: розраховано авторами на основі даних Державної служби статистики

конвертувались у стійку динаміку економічного зростання та підвищення рівня конкурентоспроможності України у світовій економіці. Серед основних проблем розвитку підприємницького середовища — низький рівень захисту інтелектуальної власності та майна суб'єктів господарювання, неефективність судової системи в Україні, низький рівень фінансової та інвестиційної свободи бізнесу, недоступність кредитних ресурсів для започаткування та ведення підприємницької діяльності тощо.

Міжрегіональні порівняння стану бізнес-середовища та економічного зростання регіонів України доводять, що регіони-лідери за темпами економічного зростання характеризуються порівняно вищою якістю підприємницького клімату, до того ж упродовж останніх років вони підвищують власні позиції у регіональному рейтингу легкості ведення бізнесу. Водночас найчисельніша група регіонів України, якій ще вдається зберігати позитивні темпи економічного розвитку, є аутсайдерами як за якістю бізнес-клімату, так і за втратою рейтингових позицій. Найскладніша ситуація з підприємницьким середовищем склалась у таких промислових регіонах: Запорізька, Полтавська, Харківська області. Тобто регіони, які завжди орієнтувались на великі підприємства

промислового сектору, досі не зуміли переорієнтуватись на підтримку підприємництва та стимулювання підприємницької активності. Позитивним, однак, є суттєве покращення позицій рейтингу Запорізької та Дніпропетровської областей.

На тлі падіння економічної активності під час розгортання коронакризи, суттєвого зниження рентабельності підприємницької діяльності, падіння рівня зайнятості 2020 р. мало місце зростання податкових доходів бюджетів від надходжень від ПДФО та єдиного податку. Визначальними чинниками цього стали недосконалість інституційного середовища підприємницької діяльності (зокрема, складна процедура припинення підприємницької діяльності спонукала підприємців сплачувати єдиний податок і не вступати в процедуру ліквідації підприємств) та податкова оптимізація великого бізнесу. Така ситуація поряд з низькоефективною державною політикою підтримки підприємців в умовах *COVID-19* продукує ризик дестимулювання підприємницької активності в регіонах, що в сумі із суттєвим зниженням споживчих видатків населення та падінням обсягів іноземного інвестування, можна вважати відкладеним ефектом згортання економічного зростання вже у короткостроковому періоді.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гальцова О.Л., Дмитриченко М.І. Стратегічні аспекти конкурентоспроможності регіонів України за показниками бізнес-клімату. *Регіональна економіка*. 2020. № 4 (98). С. 5—12. <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2020-4-1>
2. Пономарьова М., Кривошея Є. Особливості функціонування та розвиток підприємництва в умовах інтеграційних зрушень. *Бізнес навігатор*. 2019. Вип. 1 (50). С. 96—100.
3. Крамаренко І.С., Козаченко Л.А. Позиціонування інвестиційного потенціалу України у світових рейтингах. *Бізнесінформ*. 2020. № 4. С. 127—134. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-127-132>
4. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/унікнення оподаткування в Україні: нові виклики. Інститут соціально-економічної трансформації, 2020. URL: http://iset-ua.org/images/Shemi_minimizacii_podatkiv_2020new.pdf (дата звернення: 20.07.2021).
5. 2021 Index of economic freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/> (дата звернення: 22.07.2021).
6. Regional Doing Business — 2020. URL: <https://rdb.brdo.com.ua/> (дата звернення: 22.07.2021).
7. Ukraine Competitiveness Rank. Tradingeconomics. URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/competitiveness-rank> (дата звернення: 22.07.2021).
8. International Property Rights Index 2020 URL: <https://www.internationalpropertyrightsindex.org/full-report> (дата звернення: 14.07.2021).
9. Сторонянська І., Бенюк Л. Економіка регіонів в умовах коронакризи: тенденції розвитку та їх вплив на податкові доходи місцевих бюджетів. *Економіка України*. 2021. № 5. С. 59—77. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.05.059>
10. Стале ендегенне зростання регіонів України в умовах децентралізації. За ред. І.З. Сторонянської. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2019. 501 с.
11. Дубровський В., Черкашин В. Порівняльний аналіз оподаткування фондів заробітної плати та видатків бюджету в окремих країнах СНД, ЄС, Азії, Латинської Америки. Інститут соціально-економічної трансформації, 2018. URL: <http://economics.org.ua/index.php/nasha-robota/doslidzennia?id=286> (дата звернення: 25.07.2021).

Надійшла 28.07.2021

REFERENCES

1. Haltsova O.L., Dmytrychenko M.I. Stratehichni aspekty konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrainy za pokaznykamy biznes-klimatu. *Rehionalna ekonomika*. 2020. No. 4 (98). P. 5-12. <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2020-4-1> [in Ukrainian].
2. Ponomarova M., Kryvosheia Ye. Osoblyvosti funktsionuvannia ta rozvytok pidpriemnytstva v umovakh intehratsiinykh zrushen. *Biznes navihator*. 2019. Iss. 1 (50). P. 96-100 [in Ukrainian].
3. Kramarenko I.S., Kozachenko L.A. Pozytsiivannia investytsiinoho potentsialu Ukrainy u svitovykh reitynhakh. *Biznesinform*. 2020. No. 4. P. 127-134. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-127-132> [in Ukrainian].
4. Dubrovskiy V., Cherkashyn V., Hetman O. Porivnialnyi analiz fiskalnoho efektu vid zastosuvannia instrumentiv ukhylennia/unykennia opodatkovannia v Ukraini: novi vyklyky. Instytut sotsialno-ekonomichnoi transformatsii, 2020. URL: http://iset-ua.org/images/Shemi_minimizacii_podatkiv_2020new.pdf [in Ukrainian].
5. 2021 Index of economic freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/>
6. Regional Doing Business – 2020. URL: <https://rdb.brdo.com.ua/>
7. Ukraine Competitiveness Rank. Tradingeconomics. URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/competitiveness-rank>
8. International Property Rights Index 2020. URL: <https://www.internationalpropertyrightsindex.org/full-report>
9. Storonianska I., Benovska L. Ekonomika rehioniv v umovakh koronakryzy: tendentsii rozvytku ta yikh vplyv na podatkovy dokhody mistsevykh biudzhetyv. *Ekonomika Ukrainy*. 2021. No. 5. P. 59-77. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.05.059> [in Ukrainian].
10. Stale endohenne zrostannia rehioniv Ukrainy v umovakh detsentralizatsii. Za red. I.Z. Storonianskoi. DU “Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M.I. Dolishnoho NAN Ukrainy”. Lviv 2019. 501 p. [in Ukrainian].
11. Dubrovskiy V., Cherkashyn V. Porivnialnyi analiz opodatkovannia fondiv zarobitnoi platy ta vydatkiv biudzhetu v okremykh krainakh SND, YeS, Azii, Latynskoi Ameriky. Instytut sotsialno-ekonomichnoi transformatsii, 2018. URL: <http://economics.org.ua/index.php/nasha-robota/doslidzhenia?id=286> [in Ukrainian].

Received 28.07.2021

I.Z. Storonianska

State Institution “Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of NAS of Ukraine”, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0237-1409

L.Ya. Benovska

State Institution “Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of NAS of Ukraine”, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6987-5724

BUSINESS CLIMATE OF THE REGION AS A FACTOR
OF ENSURING SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH

Despite a number of reforms, Ukraine has not created the necessary environment to stimulate entrepreneurial activity, active investment inflows and economic growth in the regions.

The article analyzes the assessment of the business environment of Ukraine according to different world ratings and comparative assessment of the business environment of Ukraine and other countries. Risks for the development of the business environment in Ukraine have been identified. An assessment of the interdependence between the quality of the business environment in the regions of Ukraine and the growth rate of GRP.

The analysis of regional features of the quality of the business environment in Ukraine shows positive changes in all regions in terms of ease of business registration, land registration, connection to the grid and difficulties with paying local taxes and the development of electronic services. However, the achieved results have not yet been converted into a stable dynamics of economic growth and increasing the level of Ukraine's competitiveness in the world economy. Among the main problems of business environment development are low level of protection of intellectual property and property of business entities, inefficiency of the judicial system in Ukraine, low level of financial and investment freedom of business, unavailability of credit resources for starting and conducting business.

Interregional comparisons of the business environment and economic growth of Ukraine's regions prove that the leading regions in terms of economic growth are characterized by a relatively higher quality of business climate, moreover, in recent years they have increased their position in the regional ranking of ease of doing business. At the same time, the largest group of regions in Ukraine, which still manages to maintain a positive pace of economic development, are outsiders in terms of both the quality of the business climate and the loss of ranking positions. The most difficult situation with the business environment has developed in such industrial regions as Zaporizhia, Poltava, Kharkiv regions. That is, the regions, which have always focused on large enterprises in the industrial sector, have not yet been able to refocus on supporting entrepreneurship and stimulating entrepreneurial activity.

Keywords: business environment, rating, region, local taxes, economic growth.